

1 UVOD

Rodno osjetljiva budžetska analiza u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja dio je širih aktivnosti koje se odnose na uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u okviru reforme javne administracije u BiH, koje sprovodi Gender centar Republike Srpske, a u saradnji sa Agencijom za ravnopravnost spolova BiH i Gender Centrom Federacije BiH. Ove aktivnosti institucija su podržane od strane UNIFEM-a u okviru regionalnog programa "Unapređenje rodne ravnopravnosti i demokratskog upravljanja kroz pojačanu transparentnost i odgovornost", za koji sredstva obezbjeđuje Austrijska razvojna saradnja.

Bosna i Hercegovina, a time i Republika Srpska, je potpisnica svih važnijih međunarodnih konvencija o ravnopravnosti polova i ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama od kojih je svakako najvažnija UN Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena / CEDAW koja je kod nas na snazi, sastavni je dio Ustava BiH i kao takva u primjeni ima prioritet nad domaćim zakonima. Poseban član UN CEDAW konvencije odnosi se na unapređenje položaja žena na selu i u obavezi je BiH kao potpisnice ove konvencije da radi na unapređenju socio-ekonomske situacije za žene na selu, njihovog pristupa resursima, tržištu i informacijama, te pristupa osnovnoj infrastrukturi i javnim uslugama. Najvažniji domaći pravni akt koji kao *lex specialis* reguliše oblast ravnopravnosti polova kao posebno ljudsko pravo je Zakon o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 32/10 - prečišćeni tekst) koji promovise ravnopravnost polova u privatnoj i javnoj sferi društva i zabranjuje diskriminaciju po osnovu pola i polne orijentacije, te obavezuje sve institucije vlasti, na svim nivoima da izrade, usvoje i sprovedu programe mjera za implementaciju zakona u svim oblastima.

Na osnovu obaveza iz Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, UN CEDAW konvencije i Pekinške deklaracije sa platformom za akciju, Agencija za ravnopravnost polova BiH je u saradnji sa entitetskim gender centrima razvila Gender akcioni plan za BiH (GAP) („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 41/09), koji je usvojen od strane Savjeta ministara u septembru 2006 godine. Glavni cilj GAP-a je unapređenje ravnopravnosti žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života u Bosni i Hercegovini, u cilju ispunjenja zakonskih obaveza i obaveza Bosne i Hercegovine utemeljenih u obavezujućim međunarodnim dokumentima. On pruža programski okvir djelovanja u svim oblastima života i rada, koji je komplementaran sa prioritetima i javnim politikama organa vlasti na svim nivoima, a njegov najvažniji zahtjev je ugradnja rodne perspektive u sve javne politike, strategije, zakone, programe, planove i budžete,

na način da su ti standardi u potpunosti u funkciji blagostanja žena i muškaraca u Bosni i Hercegovini.

Da bi obavezujući međunarodni i domaći pravni standardi za ravnopravnost polova bili stvarno sprovedeni u praksi, nije dovoljno samo deklarativno zabraniti diskriminaciju po osnovu pola, nego donijeti niz programa mjera u svim oblastima koji će biti usmjereni na ostvarenje cilja i svrhe ovih standarda, a među najvažnijim instrumentima sprovođenja ovih programa jesu javni budžeti. Rodno budžetiranje – nekad formulisano i kao rodno odgovorno budžetiranje ili rodno osjetljivo budžetiranje – je alat prepoznat širom svijeta i od strane EU, za uvođenje rodne perspektive u proces budžetiranja. Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine propisuje uvođenje rodno osjetljivih budžeta na svim nivoima vlasti. Ipak, radi se o još uvijek novom konceptu na prostoru BiH koji je testiran u nekoliko pilot inicijativa.

Inicijative za uvođenje ROB-a u BiH počele su da se provode od 2004. godine, kada su institucije za ravnopravnost polova formirale radnu grupu za rodno budžetiranje, koja je izradila priručnik „Gender osjetljivi budžeti – Mogućnosti za smanjenje siromaštva u BiH“, te provela određene pilot inicijative analiza budžeta na lokalnom nivou vlasti i edukacije o konceptu ROB. Kada je u pitanju rad nevladinih organizacija, do sada su provedene pilot inicijative analiza budžetskih izdvajanja u oblasti zdravlja, obrazovanja i socijalne zaštite, te nivou pojedinih opštinskih budžeta. Analize budžetskih izdvajanja u 2007. godini, pri ministarstvima zdravstva, prosvjete i socijalne zaštite na nivou Vlada Federacije BiH i RS, pokazala je da su navedeni budžeti „rodno slijepi“. Ove inicijative su doprinijele, između ostalog, da se problematika izdvajanja sredstava za zbrinjavanje žrtava nasilja u porodici dovede u fokus razmatranja i da se finansiranje ove zakonom utemeljene zaštitne mjere počne sprovoditi u praksi u Republici Srpskoj. Nadalje, u novembru 2008. godine, na inicijativu Gender centra Republike Srpske održana je regionalna konferencija „Rodno osjetljivi budžeti – dosadašnja iskustva i mogućnosti primjene“, na kojoj su razmijenjena iskustva i dobre prakse u regiji Balkana, i identifikovani pravci djelovanja i saradnje različitih institucionalnih sektora i vaninstitucionalnih partnera na uvođenju ROB. Kao jedan od narednih koraka u radu Gender centra na ovom strateškom cilju odabran je pilot sektor poljoprivrede i ruralnog razvoja, a paralelno sa sprovođenjem aktivnosti u okviru prioriteta unapređenja položaja žena na selu.

U oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja desile su se mnogobrojne reforme posljednjih godina, kreirani su određeni strateški dokumenti, izvršeno ili je u toku usaglašavanje zakonske regulative sa EU standardima, povećana su za 100% budžetska izdvajanja za razvoj poljoprivrede i sela, po prvi put se ruralna područja sagledavaju sa multisektorskog i integralnog aspekta, a ne samo kroz razvoj

poljoprivrede, i sektor se izgrađuje u institucionalnom i zakonodavnom smislu. Kako je analiza uticaja navedenih reformi i opšteg društveno-ekonomskog razvoja u RS na položaj žena na selu bila predmet tek sporadičnih studija koje su obuhvatale uža projektna područja i nisu imale sveobuhvatni karakter sagledavanja sektorskih politika i budžetskih izdvajanja, namjera aktivnosti Gender centra je bila da se razvoj poljoprivrede i ruralnih područja sagleda sa aspekta uticaja i efekata na žene u ruralnom području, te da se dokaže da upravo primjena koncepta rodno odgovornog budžetiranja može doprinijeti unapređenju položaja žena na selu i smanjenju rodni nejednakosti u seoskom području.

Sljedeći nalazi i zaključci nastali su kao rezultat provedenog istraživanja:

- Žene u ruralnom području su više izložene siromaštvu i teškoj ekonomskoj situaciji jer su na više načina ograničene u stvaranju prihoda. Glavni faktori koji utiču na šanse žena u ruralnom području na tržištu rada su: raspolaganje proizvodnim resursima (vlasništvo nad zemljištem), pristup tržištu, opterećenje kućnim poslovima i odgojem djece, kao i prosječna starosna dob i nizak nivo obrazovanja žena u ruralnom području RS.
- Zbog mnogih uloga koje žene imaju u poljoprivrednoj proizvodnji i ruralnom razvoju, njihov doprinos razvoju ova dva sektora je fundamentalan. Žene igraju glavnu ulogu u proizvodnji i odabiru hrane za pripremu obroka i vode računa o zdravlju i blagostanju članova domaćinstva. Žene su bitne u obezbjeđenju radne snage u poljoprivrednoj proizvodnji i to uglavnom u procesu proizvodnje, a manje u marketingu poljoprivrednih proizvoda.
- Glavna ograničenja s kojima se žene suočavaju u ruralnom području su vezana za njihov pristup resursima, naročito u raspolaganju proizvodnim sredstvima i neravnopravnoj raspodjeli budžeta u odnosu na potrebe i interese žena.
- Nedostatak informacija o tržištu, kreditima i novim tehnologijama, kao i ograničen pristup kreditnim sredstvima zbog nelikvidnosti predstavlja ozbiljno ograničenje i prepreku na putu ekonomskog razvoja.
- Malo učešće žena u procesu donošenja odluka od važnosti za lokalnu zajednicu (infrastrukturalna ulaganja) kao i malo učešće u proizvođačkim organizacijama umanjuje šanse žena za uticanje na unapređenje njihovog položaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju.
- Strateški ciljevi poljoprivrede i ruralnog razvoja usmjereni su na rješavanje prioritarnih problema ruralne populacije i žena i muškaraca, iako nema definisanih indikatora uticaja na osnovu kojih MPŠV može mjeriti uticaj realizovanih mjera na žene i muškarce u ruralnom području.